

MITUL ÎN OPERA DE ARTĂ – MIJLOC DE CUNOAȘTERE A LUMII

Ludmila MOKAN-VOZIAN, dr, conf. univ.

Summary

Human, and in particular the plastic artist in different ways, can manifest his creativity, and the fullness of his creative expression is achieved through the creation and use of a variety of cultural forms. Each of these forms has its own semantic and symbolic system.

The development of culture is accompanied by the emergence and formation of relatively independent systems of values, one of which is mythology. Myth, more like other cultural forms, is reflected in the plastic arts. Found in the work of art, the myth is a way to gather information about the world, the universe. In addition, each period in the history of plastic art is characterized by a certain awareness of the relationship between art and mythology.

Tematica antică, pe lângă cea biblică, de-a lungul veacurilor s-a plasat în centrul atenției artelor plastice, contribuind la formarea culturii europene. Temele mitologice sunt folosite și reinterpretate în artă de-a lungul istoriei sale. Artiștii diferitor epoci și națiuni, deseori, au cules subiecte pentru operele sale anume din mitologie. La baza acestor subiecte se află un conținut filosofic profund și, prin urmare, pentru a înțelege o operă de artă este foarte important a studia sursele originale. Vizitatorul unui muzeu, impresionat de o lucrare sau alta, se interesează de conținutul acesteia și, în multe cazuri, se adresează la literatura de specialitate disponibilă. Astfel, expoziția unui muzeu poate servi drept ghid în lumea eroilor din poemele lui Homer, Vergilius și Eschil, William Shakespeare, Johann Wolfgang Goethe, Franz Kafka etc.

În cultura modernă, cuvântul *mit* este unul popular. Acesta este folosit de filosofi, critici literari, psihologi, istorici de artă etc. Conform DEX [1], mitul reprezintă o „povestire fabuloasă cu caracter sacru care cuprinde credințele unui popor despre originea Universului și a fenomenelor naturii, despre zei și eroi legendari etc.” Și în priceperea obișnuită, mitul este, în primul rând, o legendă a popoarelor primitive sau antice despre crearea lumii, povestire despre faptele eroilor și zeilor. De facto, mitul reprezintă cea mai veche formă de transmitere a cunoștințelor, codificate în imagini și simboluri. Astăzi constatăm că mitul este un fenomen cultural destul de complex, natura și specificitatea căruia este încă o chestiune de controversă în rândul cercetătorilor. Aceasta se datorează și faptului că, cultura contemporană se caracterizează printr-o nouă înțelegere a lumii și a locului pe care îl ocupă omul în ea, exprimă propriul „mit”, formează propriul spațiu mitologic. Însă, indiferent de multiplele viziuni cu privire la mit, acesta, indiscutabil, combină două aspecte: *o vedere din trecut și un mijloc de explicare a prezentului.*

Pornind de la timpurile străvechi, amintim că, pentru omul primitive, zeități erau și pietrele, și copacii, și animalele. Acest fapt este propriu și pentru toate culturile antice, de exemplu, cea egipteană, care a păstrat o puternică legătură cu lumea primitivă [Apud 4, p.8].

Mulți zei se reprezentau în chip de animale sau aveau careva atribute zoomorfe. De exemplu, Anubis, zeul morții, se reprezenta sub chip de câine sau șacal, ori în chip de om cu cap de șacal; zeita dragostei Bastet – în chip de pisică sau femeie cu cap de pisică [Ibidem]. La greci, de asemenea, fiecare zeu avea un animal dedicat, un companion permanent.

Amintirile despre venerarea animalelor s-au păstrat în așa-numitele „metamorfoze”, în care zeii și chiar muritorii de rând obțineau imaginea diferitor animale și plante. De exemplu, Zeus întruchipat în taur alb, a răpit-o pe Europa, Dafnia se transformă în dafin etc. Pe asemenea transformări se bazează și miturile despre Chiparos, Narcis etc. Faimosul poet roman Ovidius (secolul I î. Hr. – secolul I după Hr.) a descris aceste și alte transformări în poemul „Metamorfoze” [3].

Primele opere literare bazate pe material mitologic, au fost poemele epice grecești „Iliada” [6] și „Odiseea” [2] (circa secolul VIII î. Hr.) de Homer, poemul „Teogonia” [5] (secolele VIII – VII î. Hr.) de Hesiod, tragediile lui Euripide, Sofocle, Eschil (secolul V î. Hr.). Mitologia romană s-a dezvoltat sub influența celei grecești. Drept rezultat, multe particularități ale cultului grecesc s-au stabilit la Roma, iar zeitățile locale romane au luat chipul zeităților grecești. De exemplu, Jupiterul roman se echivalează cu Zeus, Iuno – cu Hera, Venus – cu Afrodita etc. Poeții romani Vergilius (secolul I î. Hr.) și Ovidius

(secolul I î. Hr. – secolul I după Hr.), de asemenea, au contribuit la îmbogățirea imaginilor mitologice cu semnificație simbolică.

Patria mitologiei antice este considerată, totuși, Grecia Antică, unde timp de secole au luat naștere cicluri de legende despre eroi și zei asemănători oamenilor. În timpul prosperării democrației grecești se stabilește fundamentul pentru apariția chipului uman, perfect fizic și spiritual, iar zeii se asociază cu imaginea unui om armonios. Anume în acea perioadă s-a născut acel ideal, care mai târziu a avut o influență enormă asupra culturii și artei europene [4, p. 9].

În artele plastice genul mitologic s-a constituit în timpul Renașterii, când artiștii au început să folosească imagini de zei și eroi antici, întruchipând în ele idealurile timpului său. Treptat, s-a elaborat un tip iconografic specific unui sau altui zeu, care era reprezentat cu atribute personalizate: Zeus (în interpretarea romană – Jupiter) – cu un vultur, fulgere și sceptor, Hera (Iuno) – cu un păun, Poseidon (Neptun) – cu un trident, Artemis (Diana) – cu un arc și săgeți, Afrodita (Venus) – cu un măr, o scoică și un delfin, Athena (Minerva) – cu o bufniță, cărți și un șarpe, Hermes (Mercur) – cu sandale înaripate, Orfeu – cu liră etc.

Aproape toți marii pictori și sculptori au apelat la operele literaturii antice. Mai mult, a fost emis un număr mare de gravuri bazate pe operele autorilor antici, care au servit și ca ilustrații pentru cărți.

Mulți pictori au colaborat cu meșteri ai gravurii, unii dintre ei însuși au practicat gravura, precum Annibale Carracci (opera „Mercur și Apollo”) etc. De mare popularitate erau gravurile executate după compozițiile cu tematică mitologică ale faimosului artist flamand Pieter Paul Rubens.

Cu trecerea timpului, imaginea privind genul mitologic s-a extins concludent. Caracterul laic al miturilor permitea interpretarea liberală a acestora. Grație acestui fapt, artistul putea mai complet releva diversitatea emoțiilor și caracterelor umane. Astfel, artiștii flamanzi din secolele XVI – XVII au creat un număr enorm de picturi pe teme mitologice, înzestrând zeii și eroii antici cu calități destul de pământești. Unul dintre subiectele preferate era „Satir în vizită la țăran”, după motivele fabulei lui Esop (secolul VI î. Hr.). Subiectele mitologice reflectate în operele diversilor artiști puteau avea interpretări absolut diferite, dar la fel de interesante.

Începând cu perioada Iluminismului, în artă se formează un nou concept al genului mitologic. Subiectele tradiționale sunt folosite ca fabule convenționale, în care este încorporat un nou sens.

Pictorii-decoratori francezi ai secolului al XVIII-lea, la fel, recurgeau la teme mitologice și alegorice în lucrările sale. Cu toate acestea, repertoriul motivelor în această perioadă relevă legătura nu doar cu tradiția barocă, dar, de asemenea, cu straturi anterioare ale culturii. Obiectivul principal al decoratorilor a fost crearea mostrelor pentru produse ale artei aplicate. Această tendință a obținut răspândire extrem de largă în Franța, în timpul domniei regelui Ludovic al XIV-lea. „Regele-soare” impune cerințe extrem de ridicate asupra decorului arhitectural, sculptural și pictural.

Mai mult, compozițiile artiștilor din această epocă, adunate în albume mari de gravură, s-au dispersat în mai multe țări și au avut o mare influență asupra dezvoltării artelor decorative în toată Europa.

În picturile acestei perioade sunt reprezentate mărețele fapte ale lui Ludovic al XIV, conferindu-le o coloratură patetică, eroică. Regele în haine antice apare ca erou al mitologiei antice, înconjurat de o serie de figuri alegorice.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea interesul pentru cultura antică sporește semnificativ. Acest fenomen se datorează faptului că, în urma săpăturilor arheologice de la Pompei, Roma devine noul centru cultural al Europei.

Perioada secolelor XIX și XX se caracterizează prin popularitatea în artele plastice a subiectelor din miturile nordice. Aceste mituri reprezintă un conglomerat al tradițiilor scandinave, vechi germanice, celtice și antice, care persistă în folclor, și în prezent.

La începutul secolului XX a crescut interesul pentru mitologia slavonă. A apărut o serie de lucrări științifice, dedicate miturilor și legendelor rusești. Imagini ale mitologiei slavone au fost explorate pe larg de către Mihail Vrubel, Nicolae Roerich etc.

Mitologema, ca mijloc de exprimare a contextelor lucrărilor din artele plastice contemporane, este și în prezent utilizată de sculptori, pictori, gravori etc. Aici, însă, observăm că, pentru artiștii contemporani este proprie atitudinea liberală, nepatetică față de mituri, cu elemente de ironie, iar subiectele creațiilor acestora, deseori, sunt preluate din cotidian.

Cu statut de concluzie: miturile și legendele în toate timpurile au servit drept surse de inspirație pentru crearea operelor de artă. Indiferent de tipul miturilor (mituri rituale, mituri ale originii, mituri ale unui cult, mituri de prestigiu, mituri escatologice, mituri sociale) sau tematica acestora (cosmogonică, teogonică, antropogonică, astrală etc), ele descriu un sistem de valori și contribuie la crearea altor valori culturale (opere literale, muzicale, plastice etc.).

Bibliografie

1. *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Univers Enciclopedic Gold, București, 2016.
2. Homer, *Odysseia*/ tradusă în hexametri de Dan Slușanschi și ilustrată de Alexandru Rădvan, Humanitas, București, 2012.
3. Naso Publius Ovidius, *Metamorfoze*, Gunivas, Chișinău, 2007.
4. Буслович, Д. С., *Мифологические и литературные сюжеты в произведениях искусства*, СПб., Паритет, 2001.
5. Гесиод, *Теогония*/ Пер. В. В. Вересаева, О. П. Цыбенко, Лабиринт, М., 2001.
6. Гомер, *Илиада* / Пер. Н. И. Гнедича. Ст. и прим. А. И. Зайцева, СПб., Наука, 2008.